

תקציר

שלמה בן־יהושע [מימון] המקובל, 'מעשה לבנת הספיר' – מבוא ומהדורה

מאת

גדעון פרוידנטל

האוטוביוגרפיה של שלמה מימון (1753–1800) מספרת את סיפור חייו כתהליך השתכללות עצמית ממקובל לפילוסוף רציונליסט, מאמונה טפלה לנאורות ולמדע. קובץ כתבי היד הקבליים המוקדמים של מימון הגיע לידינו ומאפשר לנו להשוות את השקפותיו בנעוריו כפי שדיווח עליהן באוטוביוגרפיה לתוכנם של כתבי היד. החשוב בחיבורים הקבליים הוא 'מעשה לבנת הספיר' והוא מפורסם לראשונה במאמר זה.

באוטוביוגרפיה ייחס מימון לעצמו בנעוריו הן אמונה תמימה בקבלה מעשית ובתיאורגיה והן ביקורת על הקבלה ברוחו של הרמב"ם. עיון ב'מעשה לבנת הספיר' מעלה שהביקורת על מושגי הצמצום והספירות שייחס מימון לעצמו בנעוריו השליכה על העבר את השקפותיו בעת כתיבת האוטוביוגרפיה. למעשה 'מעשה לבנת הספיר' הוא חיבור קבלי לכל דבר, והביקורת הרציונלית כביכול שבו איננה חורגת מהסתייגות מכמה דימויים נועזים של קבלת האר"י ואולי העדפת ר' משה קורדובירו על פניו, אך בוודאי אין בה אימוץ של הרציונליזם של הרמב"ם. נוסף על כך החיבור עוסק בהרחבה ובחויב במאגיה אסטרלית, אך מימון לא הזכיר אותה כלל באוטוביוגרפיה.

הדיווח המסוכסך של מימון על מקום הקבלה בחייו האינטלקטואליים מספק אם כן שני אינטרסים מנוגדים: מחד גיסא את רצונו להעמיק את התהום הפעורה בינו בעבר לבינו בהווה – כדי להעצים את ההתפתחות שחווה – ומאידך גיסא את הצורך בסיפר רציף, שבו תלויה זהותו העצמית. כדברים האלה ממש כתב מימון עצמו בהקדמה לכרך השני של תולדות חייו.

בבגרותו חזר מימון לשנים אחדות (1790–1793) לתפיסת רוח העולם שבה החזיק בתקופתו הקבלית, אך עתה הייתה תפיסה זו מושתתת על יסוד שונה לגמרי. במקום אנלוגיות ותפיסת סימנים וסמלים כאילו היו סימנים טבעיים, גילומים ולא מסמנים של מסומניהם, השתית מימון בבגרותו את תפיסת רוח העולם על המדעים המודרניים. מכאן עולה תמונה שונה של התפתחות. ההתפתחות מהקבלה לנאורות שמרה על כמה רעיונות בסיסיים של הקבלה (למעשה של הניאופלטוניות) ועל כמה ממונחיה, אך במושגים הוטמעו עתה תכנים מדעיים ולא מיתיים, וכך השתנתה משמעותם באופן מהותי. ואילו התיאוריה הכוללת נתפסה עתה כהיפותזה שתוקפה תלוי בכושרה לאחד ולהנהיר גופי ידע הכלולים בה.

פרופ' גדעון פרוידנטל, מכון כהן להיסטוריה ופילוסופיה של המדעים והרעיונות, אוניברסיטת תל אביב, ת.ד. 39040,
רמת אביב, תל-אביב 6997801
freudenthal@tauex.tau.ac.il